

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

*Ю.Є.Кирилов, кандидат економічних наук
Херсонський державний аграрний університет*

У статті розкрито особливості та напрями державної підтримки як необхідного елемента стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах вступу України до СОТ. Доведено доцільність перегляду напрямів державної підтримки аграрних підприємств в рамках вступу України до СОТ.

В статье раскрыты особенности конкурентоспособности и направления государственной поддержки как необходимого элемента стратегии обеспечения конкурентоспособности аграрных предприятий в условиях вступления Украины в ВТО. Обоснована целесообразность пересмотра направлений государственной поддержки аграрных предприятий в рамках вступления Украины в ВТО. Ключевые слова: Всемирная торговая организация, конкурентоспособность, мировой рынок, аграрные предприятия, государственная поддержка.

Протягом усього періоду формування економічної політики держави, аграрної зокрема, було чимало спроб окреслити стратегію розвитку сільського господарства [1]. Проте в умовах мінливої кон'юнктури світового та вітчизняного аграрного ринку з урахуванням процесу інтеграції України до СОТ необхідною передумовою ефективної діяльності вітчизняних аграрних підприємств в системі світового господарства є розробка та реалізації стратегії забезпечення їх конкурентоспроможності й обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Питанням конкурентоспроможності присвячено дослідження відомих зарубіжних та вітчизняних економістів: М.Портера, Ф.Котлера, П.Друкера, П.Дойля, П.Саблука, О.Шпичака, М.Маліка, І.Кириленко, С.Кваші, В.Власова та ін. Проте в наукових публікаціях недостатньо приділено уваги проблемам забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах вступу України до СОТ.

Для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників

вступ до СОТ означатиме вільний, недискримінаційний доступ на світовий ринок сільськогосподарської продукції (можливість освоєння нових ринків збуту), розширення коопераційної співпраці у виробничій, науковій сферах, вирішення суперечок у торгівлі з використання антидемпінгових заходів, можливість впливати на світову торгівлю продовольством шляхом участі в розробці правил торгівлі, збільшення інвестицій в аграрний сектор. До негативних моментів можна віднести такі: ускладниться захист державою вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через лібералізацію ринків, СОТ ставить вимоги поступової відмови від прямої підтримки сільськогосподарських виробників, що призведе до значного погіршення фінансового стану значної частини сільськогосподарських товаровиробників, наповнення вітчизняних ринків продукцією імпортного походження через зниження митних тарифних ставок.

Сільське господарство — одна з галузей, в якій можливі найбільші ризики, пов'язані зі вступом у СОТ [2]. Експерти виділяють для вітчизняних аграріїв три основні ризики інтеграції до СОТ: лібералізація тарифного режиму, невідповідність української сільськогосподарської продукції стандартам СОТ, обмеження рівня державної підтримки аграрного сектору [3].

Досвід розвитку сільського господарства європейських країн і забезпечення конкурентоспроможності їх аграрних підприємств на світовому ринку вказує на провідну роль держави та державної підтримки в цьому процесі.

Згідно з термінологією, затвердженою у СОТ, державна підтримка поділяється на такі категорії як “зелений кошик”, що включає в себе заходи державної підтримки, які не впливають або впливають несуттєво на торгівлю й виробництво (прикладні розробки у сфері розвитку сільськогосподарського виробництва, маркетинг продукції, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, оздоровлення та відпочинок працівників агропромислового комплексу, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів, культурно-освітня діяльність для працівників агропромислового комплексу, селекція в тваринництві, рослинництві, рибному господарстві, державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників); “синій кошик” — включає в себе відповідні витрати,

що виділяються на фіксовані сільськогосподарські площі або фіксоване поголів'я і також не підлягають скороченню; “жовтий кошик” — включає в себе внутрішню державну підтримку, яка впливає на торгівлю та виробництво, і викривляє їх у ринковому середовищі (фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва, фінансова підтримка селянських (фермерських) господарств, здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів, закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками, часткова компенсація вартості мінеральних добрив та сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва).

За вимогами СОТ підлягають скороченню всі програми, які впливають на цінову ситуацію в сільському господарстві, тобто “жовтий кошик”. Це є однією з основних проблем в урегулюванні підтримки до вимог СОТ. Програми, що належать до “жовтого кошика”, нині є об'єктивно необхідними прямими дотаціями і субсидіями для підтримки аграрного сектора. Зниження фінансування за даними напрямками призведе до загрози виникнення продовольчої безпеки в державі та захоплення вітчизняного ринку зарубіжними виробниками.

Аналіз структури вітчизняної державної підтримки АПК (табл.) засвідчує, що з 8,03 млрд. грн. державної підтримки близько 5,5 млрд. грн. відносяться до “жовтого кошика” і, відповідно, підпадають під обмеження при вступі України до СОТ [3].

Як відомо, у ході переговорного процесу Україна погодилася знизити середній тариф на імпорتنу продукцію сільського господарства та харчової промисловості в 2,5 раза — від 30 до 12,53% [4].

Схема скорочень субсидій передбачає, що країни-члени визнають рівень сільського господарства за базовий період і надалі поступово скорочують субсидії. На нашу думку, тут й необхідно державі вжити стратегічні заходи: поряд із обмеженням використання субсидій відповідно збільшити фінансування маркетингових, консультативних і дослідницьких програм, страхування й гарантування безпеки доходів, виплати на відшкодування збитків від стихійних лих, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, допомога на структурні реформи в аграрному секторі, виплати за програмами охорони довкілля й регіональними програмами допомоги.

**Структура державної підтримки вітчизняного АПК
у відповідності з правилами СОТ, млн. грн.***

Показники	Роки				2007 р. у % до 2004 р.
	2004	2005	2006	2007	
Обсяг загальних бюджетних витрат та видатків на АПК	3250,5	4379,1	6678,5	8030	247
Програми "жовтого кошика"					
Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва і тваринництва	421,0	689,5	1992,5	2332,5	554
Доплата за ВРХ збільшених вагових кондицій, свиней, кур-бройлерів	338,0	553,5	745,0	-	-
Фінансування закладення садів, виноградників, ягідників, хмельників	109,1	175	227,7	275	252
Фінансова підтримка підприємств АПК через механізм здешевлення коротко- та довгострокових кредитів	141,5	350	260	667	471
Фінансова підтримка фермерських господарств	1,1	27,3	28	38	3454
Часткова компенсація вартості мінераль-них добрив вітчизняного виробництва	109,6	-	-	-	-
Часткова компенсація вартості складної техніки вітчизняного виробництва	36,2	270	32	131	362
Фінансова підтримка підприємств молочної переробки	-	10	4	-	-
Інші програми	-	-	-	2112,5	-
Всього	1156,5	2075,3	3289,2	5556	480
Програми "зеленого кошика"					
Розвиток сільських територій	24,3	23,1	24,4	-	-
Дослідження та розвиток в сфері АПК	77,9	143,1	154,5	99,6	128
Освіта та навчання	619,8	913,5	1041,7	-	-
Державні запаси	50	25,9	10	-	-
Заходи по боротьбі з хворобами та шкідниками	9,9	20	30	44,5	449
Контроль якості та безпеки продуктів	471	585	704	27,2	6
Консультаційні послуги	8,6	8,1	10	10	116
Здешевлення вартості страхових премій	-	54	10	50	-
Земельні ресурси	10,4	15	5	5	48
Програми селекції:					
- тваринництво	112,8	124	110	125	111
- рослинництво	42,8	103,3	104,7	90	210
- рибицтво	2	6,5	6,8	9,9	495
Допомога у випадку стихійного лиха	67,3	20	25	-	-
Охорона навколишнього середовища	61,1	81,8	109,6	-	-
Інші програми	536,4	516,1	1343,6	2023	377
Всього	2094	2303,8	3389,3	2484	119

* - побудовано автором на основі даних [3]

“Зелений” та “синій кошики” — це дозволені субсидії, до яких не застосовуються вимоги щодо їх скорочення. Таким чином, правила СОТ потребують обов’язкового скорочення тільки певних заходів державної аграрної політики, які негативно впливають на ефективність міжнародної торгівлі, тоді як у запасі в держави залишається доволі широкий спектр інших заходів щодо підтримки аграрного сектору.

Обмеження фінансування “жовтого кошика” можна компенсувати за рахунок “зеленого кошика”. Але віддача від такого перерозподілу буде залежати від професіоналізму уряду. Зараз важливо не продовжувати практику застосування механізмів підтримки, що сприяють збереженню неефективного господарювання й стимулюють технічну відсталість виробництва [5].

За результатами проведеного дослідження робимо висновок про необхідність перегляду напрямів державної підтримки аграрних підприємств як стратегічного аспекту забезпечення їх конкурентоспроможності при вступі України до СОТ. За доцільне вбачається фінансування заходів з розробки і впровадження агромаркетингу, з перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів, запровадження світових стандартів якості та розбудови інфраструктури аграрного ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губені Ю.Е. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України // Економіка АПК. – 2006. – № 11. – С. 19.
2. Янукович В.Ф. Виклад виступу на спільному з’їзді Всеукраїнського союзу сільськогосподарських підприємств і Асоціації фермерів та приватних землевласників України 28 листопада 2006 року // Економіка АПК. – 2006. - № 12.- С.4.
3. Молдаван Л. Вторичные меры / Л. Молдаван, Н. Кондратьева, Р. Каменев // Бизнес. – 2007. – № 9. – С. 35-36.
4. Кириленко І.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК.- 2005.- № 11. - С.69.
5. Бородин Е. О том, как обойти “желтую” корзину // Бизнес. – 2007. – № 9. – С. 37.